

Kääbikutest, amishitest, häkkeritest ja tehnoloogiast

ITSPEA viimane, jõulueelne loeng

Kaido Kikkas
2022/2023

Kaido Kikkas 2022. Käesoleva dokumendi paljundamine, edasiandmine ja/või muutmine on sätestatud ühega järgnevatest litsentsidest kasutaja valikul:

*** GNU Vaba Dokumentatsiooni Litsentsi versioon 1.2 või uuem**

*** Creative Commonsi Autorile viitamine + Jagamine samadel tingimustel 3.0 Eesti litsents (CC BY-SA) või uuem**

... et misasja?

- Pilk kalendrisse: ehk oleks paras aeg natuke elu üle mõelda. Ehk meeldetuletus avaloengust – IT pole vaid kastid ja kaablid
- Pealkirjas mainitud erinevatel tegelastel on kõigil üht-teist mõtlemapanevat öelda – ka IT-rahvale
- Ei maksaks unustada ka globaalset konteksti – Interneti mõju on märksa laiem kui vaid tehnoloogiline
 - “Sest maailm muutub: ma tunnen seda vees, ma tunnen seda maas ja ma haistan seda õhus.” - Fangorn

John Ronald Reuel Tolkien

- ... no kes teda ei tunneks
- Häkkeriseltskonna üks lemmikautoreid
- ... aga oli paras tehnofaab?
- „*Saruman armastab rauda ja rattaid, ta ei hooli elavatest asjadest*” – Fangorn, "Kaks kantsi"
- Head rahvad – inimesed, kääbikud, päkapikud ja haldjad – tegutsesid käte ja tarkuse abil, masinad esinesid üksnes kurikaelte poolel!

Tehnoloogiaavõrdlus

https://static.wikia.nocookie.net/lotr/images/1/1e/Lothlorien_Bow.jpg/revision/latest?cb=20100927000758

<https://sketchfab.com/3d-models/uruk-hai-crossbow-9d35d49e6edb481ea384a500e4147b37>

Tolkieni ideaal maailm

- *"Kääbikud on tagasihoidlik ja väga vana rahvas, mis oli endistel aegadel märksa arvukam kui praegu. Nad armastavad rahu ja vaikust ja hüva viljakat mulda: heas korras ja hästi haritud maakoht on nende lemmikpaik. Nad pole kunagi mõistnud ega armastanud masinaid, mis on keerukamad kui sepalõõts, vesiveski või kangasteljed, kuigi nad käsitsesid tööriistu päris osavasti. "* - *"Sõrmuse vennaskond"*

Tolkien ja häkkerid?

- Vastuolu?
- Ühendav joon - tehnoloogia ei tohi tulla inimeste vahele neid lahutama ja eri sortidesse jagama
 - Nagu kääbikud ei sallinud mölder Punapää uut veskit, nii ei salli häkkerid monopoolseid tarkvarafirmasid
 - Nagu kääbikud ehtasid Maakonna peale Sarumani meeste väljakihutamist üllatava kiirusega uuesti üles, nii loovad häkkerid uut tarkvara ka peale erinevate takistuste ja lollide seaduste ilmumist
 - Ja nagu kääbikud ei sallinud Ülemust (pahalaste poolt pukki pandud jobu, hea näide Peteri printsibist) ja tema Mehi, nii ei salli häkkerid lolle ja pretensioonikaid pintsaklipslasi

Päriselu kääbikud?

- Amishid - USAs 31 osariigis (eriti Pennsylvanias) ning Kanadas 4 provintsis, kokku üle 370 000 inimese (2022). NB! Arv on selges kasvutrendis (viimase 3 aastaga 30k)
- Šveitsi-saksa-hollandi päritolu, reformatsioonieaegsete anabaptistide järeltulijad
- Tavahinnang - „tehnopuudega“ usuhullud (vt ka Weird Al Yankovic, “Amish Paradise”)
 - Ei kasuta elektrit ega autosid
 - Ei käi koolis üle põhikooli
 - Elavad väga lihtsakoelist elu (riietus, elamud, transport jpm)

Hmm...

- Küsimus: kas kõik on ikka päris nii ühene? Äkki oleks meil amishitelt midagi õppida?
- Tehnikaajakirjanik Howard Rheingold külastas 1999. aastal Pennsylvania amisheid ja kirjeldas kogemust Wired Magazine'is (vt ka tema kodulehte rheingold.com)

Aga...

- Paljud „moodsad“ probleemid on tundmatud
 - Abielulahutusi peaaegu pole
 - Enesetappe on äärmiselt vähe
 - Vähktõbe ja südamehaigusi esineb äärmiselt vähe
 - Kuritegevus on nullilähedane
 - Narkomaania, alkoholism ja AIDS on tundmatud nähtused
 - Viimase aja kuuma teemana – keskmise amishi süsiniku-
jalajälg on ca 1/4 keskmise „tavakodaniku“ omast
- Peamised terviseprobleemid on a) pärilikud haigused (väike kogukond!) ja b) ülekaalulisus (see häda esines ka kääbikutel!)

- Mitte tehnoloogiavaenulikkus, vaid valivus!
- Kooskõla Ordnungiga => võib kaaluda
 - Vrdl. Tolkien: *"Kääbikud omistasid kõik oma peamised seadused vanaaja kuningale ning pidasid neist harilikult kinni oma vabal tahtel, sest need olid Reeglid (nagu nad ütlesid), niihästi muistsed kui õiglased."* - "Sõrmuse vennaskond"
 - Gaasigrill, pestitsiidid, propaan-külmkapid OK (täpsem lubatu/keelatu süsteem erineb kogukonniti)
 - Moodne arstiabi OK
 - Telefonid (ka mobiilid) üha enam OK
 - NB! Mitme pere peale telefoniputka!
- Teatud juhtudel isegi elekter ja autod

Ikkagi, milles point?

- "*Traktoriga talumees ei vaja naabrite abi*" - küsimus on kogukonnas ja inimsuhetes
- Rheingold: "Põikpäiste tehnofobide asemel on siin tegu väga kohanemisvõimeliste valikulise lähenemisega, kes arendavad enda raamide piires välja märkimisväärseid lahendusi"
- Põhi-vastuargumendid: uhkus + võistlusmoment
- Mitte keelamine, vaid kontrollimatu mõju piiramine: "*Lollikindlat masinat ei ole võimalik teha, kuna lollid on ülimalt leidlikud.*"

Näide: telefon kodus

- Üks amish: *“Me ei taha olla inimesed, kes katkestavad koduse vestluse telefonihelina peale. Mitte vaid tehnoloogia kasutamine ei tee meile muret, vaid ka see, milliseks see muudab inimese.”*
- Rheingold: *“Kui sageli me katkestame vestluse, et rääkida telefonis kellegi kaugelolijaga? Kuidas edendab piipar perekondlikku lõunasööki?”*

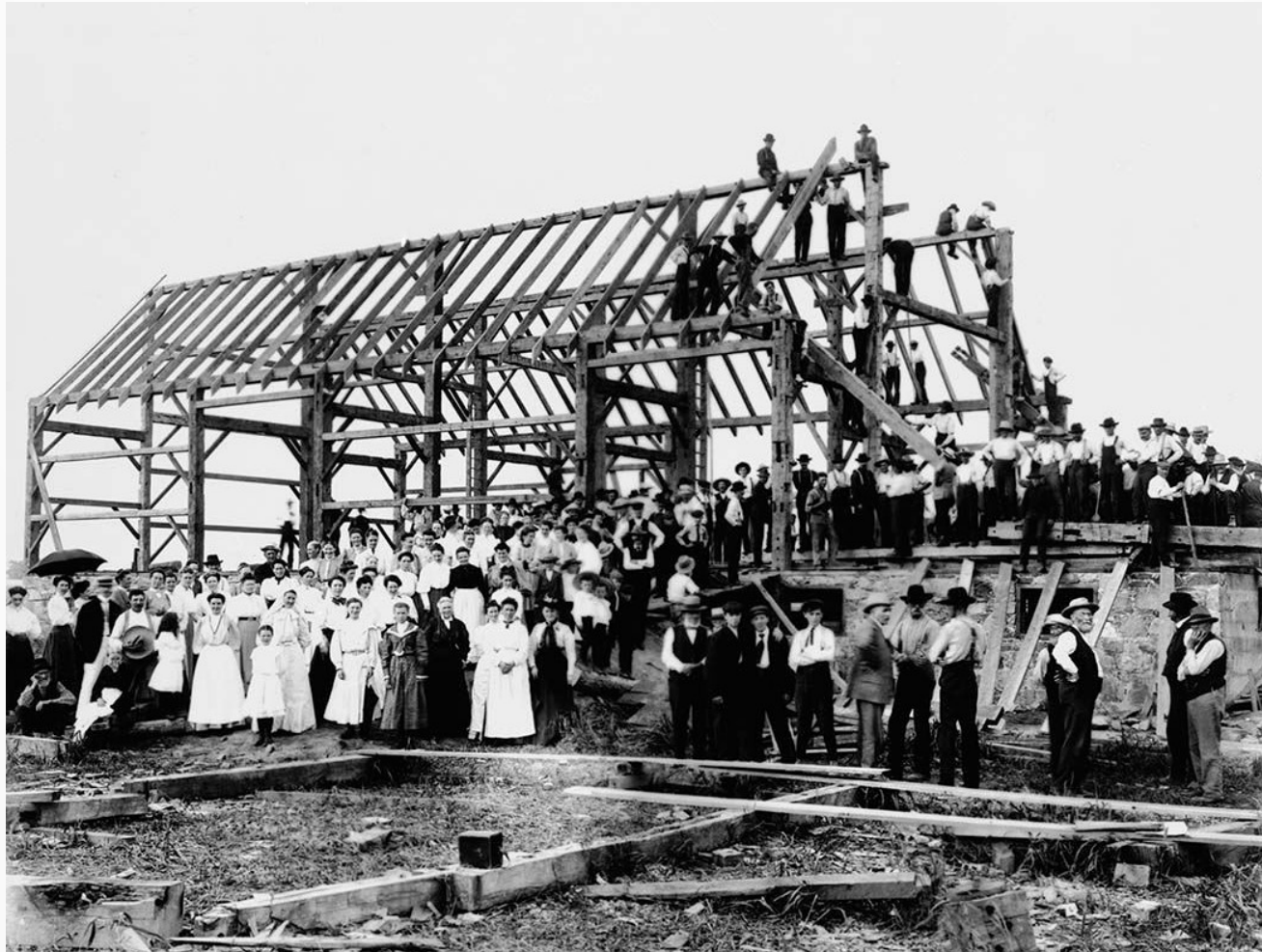
Aga kool?

- Haridus on ka amishite jaoks hea asi, kuid viga on ameerika koolisüsteemi põhiväärtustes, mis ei klapi nende arusaamadega kokku – eeskätt individuaalsuse kultus, enesekehtestamine ja võistlusmoment (vrd. eesti kooliga!)
- Mitmed kõrgharidusega inimesed, kuid peamiselt praktilistel elualadel (arst, õpetaja)
- Viimaste aastakümnete olude muutumine => liikumine põllumajandusest väikeettevõtlusse, peamiselt taas praktilised tegevusalad (ehitaja, tisler jt), mida aga tuleb õppida
- NB! Amishid ei tegele eriti misjoniga, s.t. oma eluvaadete propageerimisega (jälle kääbikud!); noortele antakse paljudes kogukondades “ringijooksmise” periood (*rumspringa*)

Amishid versus häkkerid

- Amishite vastand?
 - Tehnoloogiafännid
 - Mitmekesine valik eri maailmavaateid
- AGA:
 - „ela ise ja lase meil elada nii, nagu me õigeks peame“
 - Sisemine > väline
 - Eneseupitamine ja ahnus on *out*
 - *Ordnung* == netikett ja muud sarnased koodeksid
- + sarnasus tööeetika mõnes aspektis
- aidapüstitamise näide - häkkerlik “mänglev rabamine”

Talgud ameerika moodi

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ab/Barn_raising_in_Lansing.jpg

lehnoloogia on inimese jaoks – või vastupidi?

- Pekka Himanen, „Häkkerieetika“:
- *"Kui inimest ja ühiskonda käsitatakse võrguna ja see kujund muutub juhiseks, mis leiab tegelikku rakendamist, siis ei jää tõelisele eetikale reaalelus kohta. Inimolendi ja ettevõtte optimeerimine nii, nagu oleks tegemist arvutiga, viib kõike allutava kiiruse-loogikani ja elu taandub ellujäämise probleemile.*

Kui ühiskonnas dikteerib kõike kiirus, siis muutub sootsiumi peaeesmärk samasuguseks nagu rallisõitjal: juhtida autot nii, et see suurel kiirusel teel püsiks ja rajalt välja ei sööstaks. Ja siin ilmneb taas, et stabiliseerimine püüab asendada eetikat."

- *“Võib arvata, et kiirel kihutamisel eksisteerib "eetiline barjäär" ja teatava kiiruse ületamisel ei saa enam eetikat olla: teatud kiiruse ületamisel muutub ainueesmärgiks see, kuidas ise hetkel toime tulla ja säilitada oma elu.*

Teistest saab hoolida ainult siis, kui ellujäämiseks ei pea oma mõtlemist parajasti toimuvale allutama. Eetilisus eeldab, et on aega endale aru anda, mis toimub.”

Mõtlemapaneev värk

- Himanen küsib koos häkkeritega selle maailma vägevatelt - "*Miks teil nii palju raha vaja on?*" ning asjade ja positsiooni omandamine ei ole mitte ainus võimalik põhjendus. Vt ka
 - *vana indiaanlane: "Valgel mehel on ainult kaks jalga. Miks on tal viis paari saapaid?"*
 - *"Võidab see, kel on surres kõige rohkem asju"* (Asko Künnap)
- Paljud tipphäkkerid on otseselt seotud abivajajate aitamise projektidega (Kapor, Wozniak)
- Ka vaba tarkvara liikumine on kaudselt samade eesmärkidega (vt isegi Raymondi kirjutisi)

Mis on varasemaga võrreldes teisiti

- Maaker on üha enam uppumas paha asja sisse
- Üleüldine arvutistumine (*ubicom*) läheneb
- Täiesti uued, sotsiaalsetel võrgustikel põhinevad õppe- ja töömeetodid
- Aeg ei ole tingimata enam raha
- Puudust vältiv majandus (*post-scarcity economy*) info muutumisel peamiseks ressursiks
- Kogukond => üksikisik => üksikisik kui kogukonna liige

Yochai Benkler, „The Wealth of Networks”

- Kolm ühiskonna põhifääri, mis lähiminevikus jäid raha, kapitali ja kasumi varju:
 - informatsioon
 - teadmised
 - kultuur
- Tänapäeval on taas jõudmas esikohale
- Tööstusühiskonda kogukondlik lähenemine ei sobinud (N: mittetulunduslik autotehas või terasetööstus), infoühiskonnas on see aga loomulik komponent. Võrgustik loob rikkuse

Benkler: kolm faktorit

- Infopõhine majandus on loomult palju sobivam turuvälisetele strateegiatele kui tööstusepõhine
- laiapõhjaline turuväline tootmine omandab põhirolli
- info, teadmiste ja kultuuri produtseerimine suuremahuliste koostööprojektide kaudu (N: Wikipedia)
- Sisuliselt sama häkkerlik lähenemine!

Ühine tarkus

- ... kääbikutel, amishitel ja häkkeritel: tehnoloogia peab olema inimese ja ühiskonna teenistuses, mitte aga vastupidi
 - Lähtudes tehnoloogia arendamisel inimese, kogukonna ja ühiskonna vajadustest, on võimalik saavutada hea tulemus kõigi inimeste jaoks (N: tugitehnoloogia, *Design for All*)
 - Tehnoloogia, mis aga on mõeldud kaasa aitama inimestevaheliste lõhede suurendamisele, võimu saavutamisele ja teiste ärakasutamisele, ei vii lõppude lõpuks mitte millegi heani (N: 9/11)

One Ring to rule them all

- Tolkieni maailmas oli 20 Suurt Sõrmust:
 - 3 haldjatele – ehitati Kaljulõhe, Lothlorien ja Hallid Sadamad, loodi palju ilusat ja head, pidurdati aja hävitavat mõju
 - 7 päkapikkudele – saadi kõvasti rikkust ja vara, mis aga põhjustas ka palju pahandust (lohede rünnakud jms)
 - 9 inimestele – saadi rikkaks ja võimsaks ning omandati palju kahtlase väärtusega teadmisi – lõpptulemuseks olid 9 Nazgûli ehk Sõrmusevaimu, kes lõpuks hävisid koos oma Isandaga
 - Sauroni Isandasõrmus – kurja juur, mõjutas kõiki oma läheduses ja oleks kättesaamise korral andnud kurjusele lõpliku võidu; viimaks hävitati samas, kus alguses loodi
- Asendame nüüd “sõrmuse” “tehnoloogiaga”...

Oht

- ... luua järgmine Üks Sõrmus:
 - ühiskonnamudelid, mis ei haaku infoühiskonnaga. Eriti hulluks keerab asi siis, kui infot nähakse veel ühe ressursina, mille pärast kakelda
 - ikka veel laialt levinud infomonopolism (ehk “intellektuaalomand”)
 - vt ka Eben Mogleni IO-droid ja Papipäkapikk:
<https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/684>
 - eetiline agnostilisus tehnoloogilistes küsimustes (*“mul on täiesti savi, mida nad sellega teevad – mul on minu papp käes!”*)

Amishite õppetund

- Uue tehnoloogia kasutuselevõtu põhikriteerium: "*Kas see toob meid kokku või viib lahku?*"
- Howard Rheingold peale amishite külastamist: „*Kui me võtaks kõigis tehnoloogiat puudutavates otsustes aluseks inimese ja kogukonna, siis kuidas see muudaks meie otsuseid?*”.

Lõpetuseks

- *Eetiline käitumine algab hoolimisest, aga võrgu ja arvutiga samastamise ning samastumise loogika viib meid sellest eemale. Vajame enam taolist hoolimisele eriomast mõtlemist, mida infoajastul esindavad häkkerid. On asjatu loota, et taoline mõtlemine jõuaks ühiskonda firmadest ja riigiasutustest. Ajalooliselt ei ole firmad ega riigid olnud eetilise mõtlemise allikaks, põhjapaneevate muutuste taga on ikka seisnud üksikinimesed - sellised inimesed, kellel jätkub hoolivust.*

- Pekka Himanen

Loengute lõpu puhul

- RAHULIKKE JÕULUPÜHI
- VAHVAT AASTAVAHEHETUST
- ja EDUKAT SESSI!

</ITSPEA>